

TÜRK ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİ İLE EŞANLAMLI ARAP MESELLERİ

Muhammet Selim İPEK^(*)

Öz

Atasözleri, bir milletin sosyal, kültürel ve dinî karakterini yansıtan bir ayna olmaları yönüyle birçok milletin edebiyatında önemli bir yer tutmaktadır. Türk ve Arap edebiyatında da atasözleri, bu yönleriyle öne çıkmış bir edebi türdür. Türk ve Arap edebiyatlarındaki bu zenginlik kendini göstermiş, her iki dildeki bir çok atasözü -lafız yönünden uymasa da- mâna yönünden benzerlikler arz etmiştir. Bu çalışmada, Arap meselleri kısaca tanımlanarak Türk atasözleri ve deyimleriyle anlamca neredeyse birebir uyan Arap atasözleri ele alınmış ve Türkçede ifadesini bulduğu atasözleriyle birlikte incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mesel, Atasözü, Arapça.

The Arabic Proverbs which are Synonymous with the Turkish Proverbs and Idioms

Abstract

Proverbs have very important place in a lot of nation's literature as a mirror that reflects the social, cultural and religious character. In Turkish and Arabic literature, the proverbs are literary aspects of this species came to the fore. This richness of Turkish and Arabic literatures showed itself and a lot of proverbs in this languages are similar in terms of meaning although the dissimilar of the words. In this study, the Arab proverbs identified in a nutshell and similar proverbs with Turkish proverbs were discussed with the same meaning in this language.

Keywords: Proverb, Idiom, Arabic

^{*)} Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri Bölümü, Arapça Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, (e-posta: mselim_ipek@hotmail.com).

Giriş

Mesel (مثل), kelime anlamı olarak “benzemek, benzeri olmak” anlamındaki مثل (musûl) kökünden türemiş bir sıfat olup “benzeyen” demektir (Durmuş, XXIX, s.293). Genel mânâda “atasözü” demektir. İbranice’de “maşal”, Aramca’da “masla”, Habeşçe’de “mesel” olarak kullanılan bu kelime sözlük anlamıyla “benzemek” demektir ki bu da Türkçemizde “atasözü” ile karşılanmaktadır (Furat, 1996: I, s.103). Mesel ayrıca “sıfat, vasıf, söz, ibret ve kıssâ” anlamlarına gelir (İbn Manzûr: XI, s.610, مثل mad.). Arap edebiyatında ise bilge ve belîğ kimselerin, bir konudaki düşüncelerini ve vermek istedikleri öğütleri az kelime ile kalıplaşmış sözler hâlinde ifade ettikleri terkiplere denir.

III./IX asrın büyük dilcilerinden Ebû ‘Ubeyd el-Ğâsım b. Sellâm (öl.224 – 838), içinde Arap atasözlerini topladığı Kitâbu’l-Emsâl’in başında mesel konusunda şöyle demektedir: “*Mesel, Arapların Câhiliye ve İslâmî dönemlerindeki hikmetidir. Onlar bundan üç şekilde, söz îcâzı, mânâ isabeti ve teşbih güzelliği ile istifade ederler.*” (Ebû Ubeyd, 1980: s.34; Furat, 1996: I, s.103).

Ebû ‘Ubeyd, bu ifadesiyle mesellerin, Arapların bilgeliğine delalet eden sözler olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca mesellerin az sözle çok şey anlatma, verilmek istenen mesajı eksiksiz yani “taşı gedığıne oturtma” diye ifade edebileceğimiz şekilde verme, benzetmeleri de “efrâdını câmi ağyârını mâni” edecek surette yaparak neredeyse kusursuz bir şekilde söylendiğini, söz ve telaffuzların akıcı ve alımlı olduğunu vurgulamaktadır.

Meseller, bir milletin hayat tarzını, yaşayış şekillerini yansıtan, tasvir eden ve ait olduğu milletin sosyal ve rûhî yapısını, o toplumun tabiatını ve karakter yapısını aksettiren birer aynadır. Edebi türler içinde insanın his, şuur ve inancına doğrudan tercüman olan meseller ve hikmetli sözler birden bire ortaya çıkmış değildir, aksine kimi acı, kimi tatlı olaylar, tarihi hadiseler, felaketler, hüznler ve mutluluklar bu sözlerin kaynağı olmuştur. İşte bu sözler engin bir tecrübe ve deneyimler sonucunda dile getirilmiştir (Demirayak, 2009: I, s.265).

Ebû Hilal el-Askerî (ölm, 400/1009’dan sonra) mesellerin önemini “*Bir edip, dilini her türlü bozulma ve hatalardan kurtarıldıktan sonra darb-ı mesel, nadir, hikmetli ve meşhur sözlerle olduğu kadar hiçbir şeye muhtaç olamaz. Zira bunlar insanın düşünce sahasını genişletir, zevkini geliştirir, gönülünü ferahlatır, irâdesini kuvvetlendirir, ilmi ve edebi konuşmalarında kendisine destek olur. Bu mesellerin söz ve konuşma sanatındaki değeri alışverişte pazarlık, bahçede çiçek, elbisede desen hükmündedir.*” şeklindeki sözleriyle dile getirir (el-Askerî, 1988: I, s.9-10).

Câhiliye dönemi nesir türlerinden biri olan meseller büyük bir edebî değer taşımakta ve bu dönemden zamanımıza intikal etmiş nesrin en güvenilir kısmını oluşturmaktadır. Bu bağlamda meseller, geçmişte bir milletin hayat tarzının özeti ve tecrübelerinin ifadesi olduğu kadar hâl-i hazır hayatta olan bir millet için de yol gösteren bir ışık; bir edip ve yazar için anlam, fikir ve düşünce dağarcığıdır.

Katâmîş, Arap mesellerini yapılarına göre mücez, kıyâsi ve hurâfî şeklinde üç kısma ayırmaktadır. Mücez meseller, sağlam bir mânâyâ sahip, kaynağını orijinalinden alan yaygın mesellerdir. Örneğin *السِّرُّ أمانة* (*Sır emanettir*), *النساء حبايل الشيطان* (*Kadınlar şeytanın tuzaklarıdır*) gibi. Kıyasî meseller, herhangi bir fikri açıklamayı hedefleyen, karşılaştırma yapılarak teşbih veya temsil yoluyla söylenmiş mesellerdir. Arap mesellerinde bu tür mesellere rastlanmamakla birlikte bu türden meseller daha çok Kur'ân'da ve hadislerde geçmektedir. Örneğin *كم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله* (*Nice küçük topluluklar vardır ki Allah'ın izniyle büyük topluluklara galip gelirler.*(Bakara/249). Hurâfî meseller ise hayvanların dilinden söylenen mücez ifadelerdir. Bu mesellerin amacı eğlence ya da güzel ahlâkı teşviktir. Bu tip mesellere Araplar “ekâzîbu'l-Arab (Arapların yalanları)” demektedirler (Katâmîş, 1988: s.28-33).

Edebi yönden meseller teşbih, istiare, kinaye ve hakikat gibi beyan şekilleri (Talimât – el-Aşkar, 1992: s.549); secî, cinâs, tıbak, mukabele ve izdivaç gibi lafzi sanatları içermeleri yönüyle sanatlı nesir türü sayılmaktadır (Katâmîş, 1988: s.274). Bunun yanında meseller hikâye, makame, risâle, roman, kaside gibi müstakil bir tür olmayıp söz içinde onu örneklemeye pekiştiren, kanıtlayan, süsleyen, ona değer katan ve makbuliyetini artıran hazır malzeme niteliğindedir. Soyut fikirleri somut örnek ve benzetmeyle reddedilmez bir gerçek hâlinde sunarak onların zihinlerde yerleşmesini sağlar (Durmuş, XXIX, s.296). Bu yönüyle meseller, yaşanmış bir olayın özeti olup icâzla anlatılan hikâyenin akılda kalan özü gibidirler (Şalak, 1991: I, s.126).

Arap edebiyatında meseller, ilk defa Emevîler döneminden itibaren kitaplar hâlinde toplanmaya başlanmıştır. Bugün elimizde bulunan en eski emsal kitapları el-Mufađđal eđ-Dabbî'nin (ö.170/788) *Kitâbu'l-Emsâl'i*, Muerrec es-Sedûsi'nin (ö.195/813) *Kitâbu'l-Emsâl'i*, Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm'ın (ö.224/842) *Kitâbu'l-Emsâl'i*, Ebû 'İkrime ed-Dabbî'nin (ö.250/868) *Kitâbu'l-Emsâl'i*, Mufađđal b. Seleme'nin (ö.291/908) *Kitâbu'l-Fâhir'i*, İbnu'l-Enbârî'nin (ö.327/938) *Kitâbu'z-Zâhir'i*, Hamza el-İsfehânî'nin (ö.351/962) *Kitâbu'd-Duretu'l-Fâhire'si*, Ebû Hilâl el-Askerî'nin (öl.400/1009) *Cemheretu'l-Emsâl'i*, el-Meydânî'nin (öl.518/1124) *Mecma'u'l-Emsâl'i* ve ez-Zemahşeri'nin (öl.538/1144) *el-Mustakşâ* adlı eseridir (Katâmîş, 1988: s.121-122; Talimat – el-Aşkar, 1992: s.551; Halaylı, 1998: mkd.; Ayrıca bknz.Çöğenli – Demirayak, 2000).

Arap mesellerinde bazı özellikleriyle meşhur olmuş insanlar gibi birçok hayvan, kuş vb. de belirgin özellikleriyle mesel konusu hâline gelmişlerdir. Arslan cesaret, kurt düşmanlık, kirpi uykusuzluk, yılan ve timsah zalimlik vb. sembolü olarak anılmaktadır. Aynı şekilde çöl, ağaç ve bitkisiyle birçok dağ, ova, vadi ve şehir adı Arap mesellerinde belirgin özellikleriyle malzeme olarak kullanılmaktadır (Katâmîş, 1988: s.429 – 446). Bununla birlikte bir çok Arap meselinin hikâyesi vardır. Bunların bir kısmı gerçek tarihi olaylardır. Yevmu'l-Hâlîme, Yevmu'l-Besûs, Yevmu Dahîs ve Yevmu Ğabra gibi Arapların İslâm'dan önceki dönemde meydana gelmiş savaşlarıyla (eyyâmü'l-Arab) ilgili meseller

bu türdendir. Bu hikâyeler meselin anlaşılması ve Arap tarihi açısından önem taşımaktadır (Durmuş, XXIX, s.295).

Meseller, az kelimeden oluşmasına rağmen çeşitli yönleriyle tarihi bir olaya işaret edebilmektedirler. Yine meseller hayatın içindeki bir olay sonucu doğdukları için gerçeği, doğruyu yansıtmaktadırlar ve bu yönüyle de mânâda isabet görülmektedir. Benzetme unsuru ise zaten meselin temelini oluşturmaktadır. Kinaye ise söylenen anlamın dışındaki başka bir mânânın kastedilmesidir. Mesellerde de bu özellik değişmez bir unsurdur (Katâmîş, 1988: s.256-270; Talimat – el-Aşkar, 1992: s.553).

Arap edebiyatında meseller çokça yer tutmaktadır. Kısa olmaları bakımından ezberlenmeleri kolay olmuş ve Emeviler döneminden itibaren büyük çoğunluğu tedvin edilmiştir. Sadece el-Meydâni'nin *Mecmau'l-Emsâl* kitabı 6000 mesel içermektedir (Talimat – el-Aşkar, 1992: s.553). Bu miktara sonraki dönemlerde de eklenen meseller düşünüldüğünde karşımıza Arap edebiyatıyla ilgili çok hacimli bir kültür mirası çıkmaktadır.

Türk Atasözleri ve Deyimleri ile Eş Anımlı Arap Meselleri

يَنْفُخُ فِي رَمَادٍ

“Küle üflüyor.”

Faydasız bir iş için çaba sarfeden kimse için kullanılır. Küle üflerken ondan ateş çıkarmak isteyen ancak bu işin sonucunda, sadece küllerin uçarak o kişinin ağzına ve burnuna dolmasından başka bir sonuç elde edemeyen kişiyi teşbih etmektedir (eş-Şerîf, 1999: s.201). Türkçemizde ise bu durumu “Akıntıya (karşı) kürek çekiyor” sözü karşılamaktadır.¹

يَدَاكَ أَوْكْتَا وَفَوْكَ نَفْخِ

“Ellerin bağladı, ağzın şişirdi.”

Kendisini hoş olmayan, tehlikeli bir duruma düşüren kimse için söylenir. Bu mesel, şu olaydan kaynaklanmaktadır: “Adamın biri, içine su konulan bir tulum (kırba) üzerine binerek bir nehirde karşıya geçmek ister. Fakat üzerinde bindiği su tulumunu iyi bir şekilde şişirip ağzını sağlam bir şekilde bağlamamıştır. Bu şekilde nehrin ortasına geldiğinde ipin bağı açılmış ve adam “boğuluyorum” diye bağırır. O esnada birisi onu boğulmaktan kurtarmış ve ona: “Ellerin bağladı, ağzın şişirdi.” demiştir. Yani “böyle olmasının sebebi sensin”, demek istemiştir (el-Askerî, 1988: II, s.334). Türkçemizde ise bu durumdaki kişilere “Kendin ettin, kendin buldun” ifadesi kullanılmaktadır.

يَأْتِيكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تُرْوِدْ

“Haberleri sana, yol azığı vermediğin bir kimse getirir.”

1) Türkçe atasözleri ve deyimleri için bkz. Türk Dil Kurumu, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, www.tdk.gov.tr.

Bu söz, Muallaka şairlerinden Tarafa b. el-Abd'e (öl.560) ait bir sözdür (İbn Kuteybe, 1983: I, s.117; Ferrûh, 1981: I, s.141). Bir habere ulaşmak için herhangi bir araştırma yapılmasına gerek olmadığını, bilakis o haberin kişiye, eninde sonunda ulaşacağını ifade etmektedir (el-Meydânî, III, s.543). Türkçede “kara haber tez duyulur” atasözüyle benzeşmektedir.

أَعْطِ الْقَوْسَ بَارِيهَا.

“Yayı, ustasına ver.” (el-Askerî, 1988: I, s.66).

Bu söz, kişinin yapacağı bir işte iyi olan birisinden yardım alması gerektiğini ifade etmektedir. Türkçede “İşi erbabına bırak.” şeklinde kullanılmaktadır.

سَمِّنْ كَلْبَكَ يَا كَلْبَكَ

“Köpeğini besle ki seni yesin.” (el-Askerî, 1988: I, s.428).

Bu söz, yapılan iyiliğin karşılığının kötü olduğu durumlar için söylenmektedir. Türkçe’de “besle kargayı oysun gözünü” atasözüyle eşdeğerdir.

عِشْ رَجَبًا تَرَّ عَجَبًا.

Receb’i yaşa ki şaşkınlığı göresin.” (el-Askerî, 1988: II, s.47).

Yaşamın, bilinmeyen ve tahmin edilemeyen şeylere gebe olduğunu, bu bilinmeyenlerin duyarak idrak edilemeyeceğini, yani hayatta olacak şeylerin ancak yaşanarak öğrenilebileceğini ifade etmektedir. Türkçe’de “yaşa ki göresin” şeklinde ifade edilmektedir.

كَأَنَّ عَلَى رُؤُوسِهِمُ الطَّيْرُ

“Sanki başlarında kuş var.” (el-Askerî, 1988: II, s.121).

Bu söz, ağırbaşlı, ciddi, yumuşak huylu insanlar için söylenmektedir. Lafzen, sanki başında bir kuş varmış da onun uçmasından korkarak, sırf rahatsız etmemek için hareket etmeden sakin bir şekilde durulduğunu anlatmaktadır. Bu mesel Türkçemizde “ağız var, dili yok” veya “süt dökmüş kedi gibi” sözüyle ifadesini bulmaktadır.

كَلَّ شَاةٌ تَنَاطُ بِرِجْلِهَا.

“Her koyun, kendi bacağından asılır.” (el-Askerî, 1988: II, s.128).

Bir kişinin, başka birisinin günahından dolayı cezalandırılmayacağını anlatmaktadır. Başka bir deyişle, her birey işlediği suçun cezasını kendisi çeker. Türkçede de aynen bu şekilde kullanılmaktadır.

إِنْ كُنْتَ رِيحًا فَقَدْ لَاقَيْتَ إِعْصَارًا.

“Rüzgar olsaydın fırtınayla karşılaşırdın.” (el-Askerî, 1988: I, s.32).

Bu söz güçlü bir kimsenin kendinden daha güçlü bir kimseyle karşılaşabileceği durumlar için söylenir. Türkçemizde “rüzgar eken fırtına biçer” veya “el elden üstündür” atasözleriyle ifadesini bulmaktadır.

يُدَّعِغُ وَيَصِيئُ.

“Hem sokar, hem ses çıkarır (bağırır).” (el-Askerî, 1988: II, s.329).

Hem suçlu, hem de bağırarak suçunu bastırmaya çalışan, zalim olduğu halde kendisini mazlum gibi göstermeye çalışan kimseler için söylenir. Türkçe’deki “Hem suçlu hem güçlü” atasözüyle anlamca eşdeğerdir.

الْحَدِيدُ بِالْحَدِيدِ يُفْلِحُ.

“Demir demirle yarılr.” (el-Askerî, 1988: I, s.280).

Kuvvete kuvvetle karşılık verilmesi gerektiğini anlatmak için söylenir ve Türkçede “çivi çiviye söker” atasözü ile ifadesini bulmaktadır.

إِنَّ فِي الشَّرِّ خَيْرًا.

“Şüphesiz kötüler arasında da seçim olur.” (el-Askerî, 1988: I, s.59).

Bu mesel, bazı kötülüklerin diğer kötülüklerden daha önemsiz olduğunu ifade etmektedir. Başka bir deyişle kötünün de iyisi olduğunu ifade etmek için söylenir. Türkçemizde de buna benzer “kötünün de iyisi vardır” sözüyle anlamca uyumaktadır.

جِيلَةٌ مَنْ لَا جِيلَةَ لَهُ الصَّبْرُ

“Çaresi olmayan kimsenin çaresi, sabırdır.” (el-Askerî, 1988: I, s.286).

Başına gelen kötü olayları kendisinden uzaklaştırmaya güç yetiremeyen kimselerin, bu türden felakete sabretmek suretiyle hem sabrın sevabından faydalanacaklarını hem de başlarına gelen felaketin en az zararlı defedeceklerini ifade etmek için söylenir. Hatta, hikmet sahibi kimseler: “Felaket; sabreden için bir, kaygılanan için iki tanedir.” ifadeyle sabrın önemini vurgularlar. Türkçemizde de buna benzer bir çok atasözü mevcuttur. “Sabrın sonu selamettir; Sabırla koruk, helva olur; sabreden derviş, muradına ermiş” gibi.

الْجَحْشُ لَمَّا بَدَّكَ الْأَعْيَارُ

“Yaban eşeğine gücün yetmiyorsa sıpasıyla yetin.” (el-Askerî, 1988: I, s.246).

Bu atasözü, elde edilmesi mümkün olmayan isteklerin yerine elde edilmesi mümkün olanlara yönelmenin gerekliliğini ifade etmektedir. Yani çok olan seni aşıyorsa az olanla idare etmelisin. Hatta “istediğin olmuyorsa olanı iste” sözüyle ifadesini bulmaktadır. Bu mesel, aza kanaat etmeyi vurgulamaktadır. Türkçedeki “aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz” atasözüyle anlamca benzeşmektedir.

مَنْ حَفَرَ مُعْوَاةً وَقَعَ فِيهَا

“Tuzak kazan kişi, o tuzağa düşer.” (el-Askerî, 1988: II, s.230).

Başkasının kötülüğü için tuzak hazırlayıp, o tuzağa kendisi düşen kimseler için söylenir. Türkçede “el için kuyu kazan, evvela kendisi düşer.” atasözüyle aynı anlamdadır.

الْمَرْءُ بِخَلِيلِهِ

“Kişi, arkadaşıyla (bilinir).” (el-Askerî, 1988: II, s.204).

Bu atasözü, bir kimsenin nasıl biri olduğunun, arkadaşlık ettiği kimseyle anlaşılacağını ifade etmektedir. Türkçe’de “kişi, arkadaşından bellidir” veya “bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim” atasözleriyle aynı anlamı taşımaktadır.

النَّاسُ أَعْدَاءُ مَا جَهِلُوا

“İnsanlar, bilmedikleri şeylerin düşmanıdır.” (el-Askerî, 1988: II, s.240).

İnanılan değerleri yeterince tanımamanın, o değerlere karşı önyargılı ve olumsuz davranışları doğuracağını ifade etmektedir. Türkçede “kişi, bilmediğinin düşmanıdır” şeklinde ifade edilmektedir.

لَيْسَ كُلُّ أَوَانٍ أَحْلَبُ وَأَشْرَبُ

“Her kaba süt sağıp içmem.” (el-Askerî, 1988: I, s.156).

Birşeyin yapılmasını engellemek, yapılmasına mani olmak için söylenen bir meseldir. Olur olmaz herşeyi makul görüp yapılan işi boşa çıkarmaya değmeyeceğini ifade etmektedir. Türkçede “ekmekten kaşık olur ama, her yoğurdun hakkına değil.” Yani, her iş el-verişsiz araçla yürütülemez, şeklinde ifade edilmektedir. Biraz da “her kuşun eti yenmez” atasözüyle anlamca benzeşmektedir.

إِنَّ قَوْلَ الْحَقِّ لَمْ يَدَعِ لِي صَدِيقًا.

“Doğruyu söylemek, bana bir dost bırakmadı.” (el-Askerî, 1988: II, s.365).

Doğru sözlü olan kişilerin, toplumda sevilmediğini ifade eden bir meseldir. Türkçe’de “Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar”, “Doğru söyleyenin bir ayağı üzengide gerek”, “doğru söz acıdır” atasözleriyle ifadesini bulmaktadır.

زُرْ غَيْبًا تَزِدُّ حُبًّا

“Seyrek ziyaret et ki sevgin artsın.” (el-Askerî, 1988: I, s.411).

Türkçemizde “çok muhabbet tez ayrılık getirir” atasözüyle ifadesini bulmaktadır.

قَدْ لَا يُقَادُ بِي الْجَمَلُ

“Deve, benimle sürülmez.” (el-Askerî, 1988: II, s.100).

Yaşlanıp güçsüzleşen ve yakınları tarafından önemsenmeyen insanlar için söylenen bir meseldir. Türkçe’de “Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur.” atasözüyle ifadesini bulmaktadır.

مَنْ يَطُلُ ذَيْلَهُ يَنْتَطِقُ بِهِ

“Kuyruğu uzun olan kişi konuşulur.” (el-Askerî, 1988: II, s.205).

Serveti arttıkça artan ve o kişinin artan bu serveti sebebiyle insanların arkasından konuştukları kimseler için söylenir. Türkçe’de “zenginin malı, züğürtün çenesini yorarmış” atasözüyle ifade edilmektedir.

بِعْتُ جَارِي وَلَمْ أَبِغْ دَارِي

“Evimi satmadım, komşumu sattım.” (el-Askerî, 1988: I, s.179).

Komşusunun kötü davranışlarından dolayı evini terk eden kişiler için söylenmektedir. Türkçe’deki “ev alma, komşu al” atasözüyle anlamdaştır.

عَبْدٌ صَرِيحُهُ أَمَةٌ

“Kölenin yardımcısı cariyel!” (el-Askerî, 1988: II, s.36).

Hakir olup, kendisi gibi olan birisinden yardım isteyen, medet uman kimseler için söylenir. Türkçe’de “Bozacının şahidi şıracı” sözüyle ifadesini bulmaktadır.

العَصَا مِنَ الْعَصِيَّةِ

“Asâ, asâcıktan olur.” (el-Askerî, 1988: II, s.37).

Bir kişinin babasına benzerliğini ifade etmek için kullanılır. Türkçe’de “Hık demiş, burnundan düşmüş” atasözüyle ifade edilmektedir.

إِذَا لَمْ تَغْلِبْ فَاحْلُبْ

“Galip gelemesen tırmala (pençe vur).” (el-Askerî, 1988: I, s.58).

Türkçe’de “yağmasan da gürlle” sözüyle anlamını bulmaktadır.

السُّكُوتُ أَخُو الرِّضَا

“Susmak, rıza göstermenin kardeşidir.” (el-Askerî, 1988: I, s.425).

Türkçe’de “Sukût, ikrardandır. (Susmak, kabul etmektir.)” sözüyle anlamdaştır.

الفَائِثُ لَا يُسْتَدْرَكُ

“Geçmişte olan şey, telafi edilemez.” (el-Askerî, 1988: II, s.88).

Türkçe’de “olmuş çare bulunmaz” atasözüyle ifade edilebilir.

مَعَ الْيَوْمِ عَدُّ

“Bugünün yarını da vardır.” (el-Askerî, 1988: II, s.227).

Yapılan bir işin sonucunun düşünülmesinin gerekliliğini ifade için kullanılır. Türkçe’de de aynı şekilde ifade edilir.

مَنْ قَنَّعَ بِمَا هُوَ فِيهِ قَرَّتْ عَيْنُهُ

“İçinde bulunduğu duruma rıza gösteren kişinin gözü aydın olur.” (el-Askerî, 1988: I, s.401).

Türkçe’de “aza kanaat etmeyen, çoğu bulamaz” atasözüyle ifadesini bulur.

إِيَّاكَ أَغْنِي وَاسْمَعِي يَا جَارَةَ

“Seni kasediyorum ama komşum sen dinle!” (el-Askerî, 1988: I, s.30).

Gördüğü bir kızın güzelliği karşısında etkilenen ve ona aşık olan; fakat ona iltifat etmekten utandığı için onun yanında başka birine iltifat eden bir kimseyi anlatmaktadır. Türkçe’de “Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla” şeklinde ifade edilebilir.

Sonuç

Meseller, bir toplumunu sosyal, dinî ve psikolojik yapısı hakkında sağlam ve güvenilir bilgiler veren kültürel ve edebî bir miras olarak dünya ülkelerinde büyük bir önem arz etmektedir. Meseller, Türk ve Arap toplumlarında da kaynağını aynı dinden ve benzer sosyal yaşamdan alması yönüyle toplumsal ve dinî değerler noktasında ortak özellikler arz etmektedir. Bu da sosyal ve dinî hayatın içerisinde, yaşanan tecrübelerin veciz ifadelerle aktarılmasında benzer yönlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu yönüyle, Türk - Arap meselleri ve deyimleri her ne kadar lafız yönüyle birbirinden farklı olsa da anlamları bakımından benzer mesajlar vermektedir. Böylece her iki dildeki mesellerin çoğu birbiriyle örtüşmekte ve aynı sosyal, toplumsal ve dinî değerlere vurgu yapıldığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Çögenli, S., Demirayak, K. (2000). *Arap edebiyatında kaynaklar*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Yayını.

- Demirayak, K. (2009). *Arap Edebiyat Tarihi I, Câhiliye Dönemi*, Ankara: Fenomen Yayınları.
- DİA, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (1988 - 2013). I – XXXVIII, İstanbul, (Yayımlı devam ediyor).
- Ebû Hilâl el-Askerî (Hasan b. Abdullah),(1408/1988). *Cemheretu'l-emşâl I-II*, Beyrut: nşr. Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm, (1980). *Kitâbu'l-emşâl*, Mekke: thk. Abdulmecid Kat-tâş.
- el-Meydânî, (*Ebû'l-Fadl Ahmed b. Muhammed*), *Mecma'u'l-emşâl*, nşr.M. Muhyiddin Abdulhamid, I – II, Beyrut, tsz.
- Ferrûh, 'Umer, (1981). *Târîhu'l-edebi'l-arabî*, I-VI, Beyrut: Dâru'l-ilm.
- Furat, A. S. (1996). *Arap edebiyatı tarihi I*, İstanbul: nşr. Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Halaylı, Kemal, (1998). *Mu'cemu kunûzi'l-emşâl ve'l-ḥikemi'l-Arabiyye, (en-Nesriyye ve'ş-Şi'riyye)*, Lübnan.
- İbn Kuteybe, (1983). *eş-Şi'r ve'ş-şu'arâ*, I-II, Beyrut.
- İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab I - XV*, nşr. Dâr Sâdır, Beyrut.
- Ḳatâmîş, Abdulmecit, (1408/1988). *el-Emsâlu'l-Arabiyye*, Dimaşk.
- Mûsâ eş-Şerîf, (1999). *Mu'cemu'l-mustelehât ve't-terâkîb ve'l-Emsâli'l-Mütedâvele*, Cidde.
- Şalaḳ, Ali, (1991). *Merâhîlu taṭavvuri'n-nesri'l-Arabiyyî fi nemâzicîh I-III*, Beyrut.
- Ṭalîmât, Gâzi, el-Aşḳar, İrfan, (1412/1992). *el-Edebu'l-câhili, ḳaḳayahu, eḡrâḳuhu, 'A'lâmuhu, Funûnuhu*, Dimaşk.